पर्यावरण सद्यस्थिती अहवाल २०११-१२: जमिनीचा वापर

२२ ऑगस्ट २०१२

रूपाली घाटे

GreenEarth Social Development Consulting Pvt. Ltd.
contactus.greenearth@gmail.com

(नागरी विकासाच्या नीलप्रतीसाठी)

जमिनीचा वापर#

पान ४६– ४.१.१ जमिनीचा वापर

२०११ ची उपग्रहीय चित्र (Satellite image) जोडली आहे, पण तख्त्यामध्ये २००५ चा जमिनीचा वापर दिला आहे. २०११ मधला जमिनीचा वापर काय आहे?

जमीन वापराचा तक्ता २००६ मधील सी.डी.पी. (शहर विकास आराखडा) वर आधारित आहे. २०११-१२ मधील जमीन वापर कसा आहे व वर्षागणिक कसे बदल होत आले आहेत याचा गंधच लागत नाही. तक्त्या मध्ये एक तर १९८७ आणि २००५ ची तुलना केली आहे. पण २००५ आणि त्यानंतर चा जमीन वापर (उदा. २०१०) याची तुलना पर्यावरण अहवाल करीत नाही. २०११-१२ मधील जीमिनीच्या वापराची सद्यस्थिती जर २००५ च्या माहितीवर आधारित असणं ही पर्यावरण विभागासाठी शरमेची गोष्ट आहे. २०११ हि सद्यस्थिती आहे आणि २००५ हा भूतकाळ आहे. हयाबाबतीत पर्यावरण विभाग स्वतःच्याच तोंडावर पडलेला आहे व हयाची गंभीर दाखल विभागाने घेतलीच पाहिजे.

१९९१ आणि २०११ मधील जमिनीच्या वापराची तुलना उपग्रहीय चित्राद्वारे केली आहे. अहवालातील चित्र पाहून जमीन वापराची सद्य परिस्थिती किंचितही स्पष्ट होत नाही. उपग्रहीय चित्रात विविध रंग वापरून फक्त बांधकामाखालील क्षेत्र वाढलेले दिसत आहे. फक्त वाढ झाली इतके कळते, परंतु वाढ कुठल्या भागात कुठल्या बांधकामांची झाली, घरे कुठे वाढली व कमर्शियल स्पेसेस कुठे वाढल्या याबाबत दखल घेतलेलीच नाही.

पान ६७ - ४.२.६ हरित क्षेत्र

केंद्र शासनाच्या वने व पर्यावरण धोरणा शहराच्या एकूण क्षेत्रफळापैकी ३३% हरित क्षेत्र (green cover) असणे गरजेचे आहे. पण या अहवालात शहरात किती टक्के जमीन हरित क्षेत्र आहे हे दिलेलेच नाही.

पान १०२ - ५.६ जमिनीचा वापर - सद्यस्थिती

बी.डी.पी. बद्दल उल्लेख नाही.

शहरात वन क्षेत्र देखील चांगल्या प्रमाणात आहे. वन व्यवस्थापन कसे आहे व येत्या काळात कसे करावे, बी.डी.पी. आराखडा कसा असावा यावर अहवाल माहिती देत नाही. जमीन वापराची टक्केवारी दर्शवणारी आकृती प्रस्तुत केली आहे, पण जमीन वापर सुयोग्य आहे की अयोग्य, जमीन वापराचा पर्यावरणावर थेट परिणाम कसा होतो यासारखे अत्यंत महत्त्वाचे मुद्दे पर्यावरण विभाग अगदी सहज विसरून जातो.

पान १०३ - ५.६ जमिनीचा वापर - सद्यस्थिती

अतिक्रमण केलेल्या जागा दाखवल्या नाही - डोंगर व पायथ्यांवर अतिक्रमण झालेल्या जागा कुठल्या हे ही दाखवलेले नाही. ३८% झोपडपट्ट्या आहेत हा शहराच्या जमिनी वापराच्या अनुशंगाने एक महत्त्वाचा घटक आहे जो दाखवायला पाहिजे.

लोकसंख्या वाढली की बांधकामे वाढतात, पाण्याचा वापर वाढतो, कचरा व्यवस्थापनावरचा ताण वाढतो, शहराची सीमा पुढे पुढे सरकते व वनांमध्ये आणि डोंगरांवर अतिक्रमण देखील होते. अतिक्रमणावर महानगरपालिका कारवाई करते असे ती वारंवार दाखवते, पण पर्यावरण अहवाल अतिक्रमण या विषयावर शब्द काढत नाही. अवैध बांधकामे व त्यामुळे शहराची झालेली दयनीय अवस्था अहवाल समोर आणीत नाही.

उर्जा वापर

पान १५० – ७.२.४ - अपारंपारिक उर्जेच्या वापराला प्रोत्साहन

महापालिका हद्दीत नवीन उभारली जाणारी बांधकामे ECBC Guidelines (केंद्रीय उर्जा मंत्रालयाद्वारे बिल्डिंग आणि इतर बांधकामांसाठी उर्जा संवर्धित करण्यासाठीची मानके) प्रमाणे होत आहेत का? आणि होत नसतील तर त्याचा दुष्परिणाम काय होईल याबाबत पर्यावरण विभाग गंभीर दिसत नाही. शहरात किती बांधकामे ECBC प्रमाणित आहेत हे देखील अहवाल सांगत नाही.

२००७ पासून महानगरपालिकेने सर्व नवीन बांधकामांना (i) जल संधारण (ii) सौर उर्जेतून पाणी तपावण्याची प्रणाली आणि (iii) गांडूळखत यांपैकी कोणताही एक प्रकल्प राबविल्यास ५% कर - सवलत आणि दोन राबवल्यास १०% कर सवलत देऊ केली आहे. महानगरपालिकेची आकडेवारी सांगते की ५ वर्षात जवळपास १७८०० धारकांनी याचा लाभ घेतला आहे. मुळात अपारंपारिक उर्जेचा वापर हा उर्जा संवर्धनासाठी लागू केला, पण तो फोफावण्यासाठी पालिकेने विशेष कष्ट घेतले नाहीत. त्यामुळे आज उर्जेबाबत परिस्थिती अत्यंत गंभीर केवळ शहर असल्या कारणाने पालिका निर्धास्त आहे (शहराला १००% वीज पुरवठा प्राधान्याने होतो).

या सवलती लागू केल्यापासून शहरच्या उर्जा वापरामध्ये काय फरक पडला आहे हे अहवाल सांगत नाही.

पान १६६ – ७.३.३ - कमी उर्जा लागणाऱ्या उपकरणांना प्रोत्साहन

महानगरपालिकेने काही वार्डात सौर उर्जेवर चालणारे पथदीप बसवले आहेत. नेमके कोणत्या वार्डात ते बसवले आहेत, त्यामुळे उर्जेत बचत किती झाली हे जर अहवालाने स्पष्ट केले असते तर लोकांना अपारंपारिक उर्जेचे महत्त्व कळाले असते. बचत होते आहे हे पाहून अनेकांनी पैसे गुंतवले असते परंतु पर्यावरण अहवालाच्या नावाखाली खर्डेघाशी केली असून त्यातून सद्यस्थिती दर्शविण्याचा अथवा जनमानसात पर्यावरणाविषयी आस्था निर्माण करण्याचा काडीमात्र प्रयत्न केलेला नाही हे दिसून येते.

परंपरागत चालत आलेले बल्ब वापरणे सोडून CFL चा वापर वाढण्यासाठी कोणते विशेष उपाय हाती घेतले आहेत - की जेणे करून लोक बल्ब वापरणे स्वताहून सोडून देतील - ह्याबद्दल अहवालात उल्लेख नाही. उर्जा संवर्धन करणारे घरगुती उपकरणे बाजारात आली असून त्यांच्या प्रसारासाठी विशेष प्रयत्न करण्यात पालिका अयशस्वी ठरत आहे.

सरकारी बांधकामे, खुद्द महाराष्ट्र राज्य विद्युत बोर्डाची बांधकामे, महानगरपालिका भवन ह्या बिल्डिंग ECBC Guidelines प्रमाणित होणार आहेत का? अपारंपारिक उर्जेच्या ह्या प्रकल्पांतून उर्जेची बचत किती होणार आहे, व एकूण खर्च किती येणार आहे ही माहिती अहवालात नाही.

संदर्भ सूची

१. Open spaces vanish, water bodies dying

TNN Dec 21, 2011

PUNE: Open space in the city is getting harder to find. Pune is growing as a vibrant, bustling centre with IT parks, manufacturing industries, educational institutes, malls and multiplexes, but this development has come at a price.

Efforts to protect public lands and parks, water, habitat, species, and bio-diversity which play vital role in lives of society as a whole are increasingly an uphill task. Adequate involvement of people, policy makers and politicians which is most essential for effective management of common resources in the city is shrinking rapidly.

Laying water bodies to waste

The civic body has not bothered to look for a dumping ground and hence municipal contractors and builders continue to dump debris in the rivers, nullahs, streams and hills.

About 300 million litres of untreated sewage is released into the streams and rivers every day, hundreds of trucks of construction rubble is dumped in the riverbed, solid garbage is thrown into the river and untreated industrial effluents are released into it with encroachments steadily narrowing them.

River pollution has increased with the rapid growth in population in the last two decades. Like the other rivers, a solution to Mula-Mutha's pollution depends on funds, serious implementation and the conscientiousness of the civic body. The city has allowed its river to be reduced to a sewer by feeding it with untreated domestic waste, industrial effluent, construction rubble and hefty amount of garbage and its citizens have turned their backs on it, experts said. It was not so till the early 1980s when people would drink its water and swim in it, something that would guarantee a skin infection and other diseases today.

The PMC's survey conducted with the help of satellite images, concluded that the nullahs and its tributaries in the city measure more than 350 km and many of them are being encroached upon. For the survey, the city was divided into 24 parts and surveyors visited all the parts to take stock of the situation.

Encroachment on water bodies - including nullahs, its tributaries and natural streams - is a major cause of concern, since blockages in the outflow of water during monsoon results in widespread flooding in the city.

"We have been witness to the massive encroachment on Nagzari nullah in the last few years and now we have to face waterlogging. Politicians are not interested in removing encroachments. In fact, because of their support, encroachments have come up," said Vishal Wagh from Kasba Peth.

Eating into open spaces

In October, the Supreme Court's judgment in the Sun Dew apartment case highlighted the need to protect land for public purposes and the role of politicians, the government and the administration in deleting amenity reservations. "The spaces for public amenities are under a systematic attack and are shrinking all over the cities in India, only for the benefit of the landowners and the builders. Time has therefore come to take a serious stock of the situation," the Supreme Court bench comprising justice H L Gokhale and R V Raveendran.

The judgment is a wake-up call for Pune where the execution of the Development Plan (DP) has been deplorable. As per the 1987 sanctioned DP, the total number of reservations was 519 covering an area of 827 hectares. The civic body earmarks available land in the city for public amenities like gardens, hospitals, schools, roads and footpaths based on the population of an area which are called reservations.

The 1987 DP has reserved 70 hectares of land in various parts of the city for playgrounds. However, till date, the PMC has acquired only 3.5 hectare of the reserved land. In Pune, amenity spaces are encroached upon with political blessings and the civic administration's apathy. Political leaders have their offices and constructions on civic space. A classic case is at Parvati's survey number 47 in Taware Colony where local residents are fighting with a politician who has encroached upon societies' open space. The politician threatening citizens and has lodged police cases against citizens.

GARDENS AND PLAY GROUNDS

Rapid urbanization has eaten into the green cover in the city. The ESR report states the city has green cover on 950 hectares of hill top and slopes and 2,380 hectares of forest cover. The PMC has developed 111 gardens in the city. As per central government norms, 33 per cent of the total area of the city should be covered by trees. Pune city is spread across 243.84 sq km and, at present, has a green cover of 85 sq km or 35 % which is depleting fast. As per the tree census, 170 sq m area of the city has 21.26 lakh trees.

http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2011-12-21/pune/30542010_1_parts-and-surveyors-water-during-monsoon-results-water-bodies

-

२. अनधिकृत बांधकामांना अभय

December 16, 2011 (सकाळ)

पुणे - "महावितरण'ची कृपा आणि महापालिकेचा आशीर्वाद मिळाला की, विनापरवाना बांधकामेही कशी फोफावतात याची प्रचिती घोरपडी येथील सर्व्हे नंबर 45 मधील बांधकामावरून येते. सर्वसामान्यांना नियमांच्या दोरीवर नाचायला लावणारी नोकरशाही मग या वेळी कुठे असते? असा सवाल उपस्थित होत आहे.

घोरपडी येथील बी. टी. कवडे रस्त्यालगत असलेल्या शक्तीनगरमधील स. नं. 45 मध्ये मोहन दास नावाच्या व्यक्तीचे विनापरवाना टोलेजंग बांधकाम सुरू आहे. महापालिकेच्या अधिकाऱ्यांना याकडे लक्ष देण्यास वेळ नाही. दुसरीकडे याच जागेवर कोणतेही बांधकाम नसताना दोन वर्षांपूर्वी तब्बल पाच घरगुती मीटरला "महावितरण'च्या अधिकाऱ्यांनी मंजुरी दिली. आता याच जागेवर सुमारे दीड महिन्यापासून मोठ्या सदनिकांचे बांधकाम सुरू आहे. त्यासाठी आवश्यक असणारी वीज "कन्स्ट्रक्शन मीटर'द्वारे न घेता दोन वर्षांपूर्वी दिलेल्या घरगुती मीटरमधूनच घेण्यात आली आहे. याबाबत "महावितरण'चे स्थानिक उपकार्यकारी अभियंता प्रमोद पलंगे यांच्याशी संपर्क साधला असता, या ठिकाणी बांधकामाचे मीटर देण्यात आले नसल्याचे त्यांनी मान्य केले. परंतु, त्यावर काय कारवाई केली या प्रश्नावर त्यांनी विजेचा अनधिकृत वापर केल्याची नोटीस पाठविण्यात येणार असल्याचे सांगितले. महावितरणच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यांना याबाबत विचारले असता, या प्रकरणाची स्वतंत्र पथकामार्फत चौकशी करण्याचे आश्वासन त्यांनी दिले. महापालिकेच्या ढोले पाटील क्षेत्रीय कार्यालयाचे अभियंता शिरीष भांगरे यांच्याशी संपर्क साधला असता, त्यांनीही हे बांधकाम विनापरवाना असल्याचे सांगत बांधकाम थांबविण्याची नोटीस देण्यात आल्याचे सांगितले. परंतु, नोटिशीमुळे बांधकामात कोणताही खंड पडलेला नाही.

दरम्यान, महापालिका आणि महावितरण येथील अधिकाऱ्यांना हे बांधकाम विनापरवाना आहे, याची माहिती असल्याचे त्यांच्याशी संपर्क साधला असता स्पष्ट झाले. कारण या बांधकामास पालिकेची परवानगी नसल्याची कबुली क्षेत्रीय कार्यालयाच्या अभियंत्यांनी दिली, तर याच बांधकामास विजेचे बांधकाम मीटर नसल्याचे महावितरणच्या उपकार्यकारी अभियंत्यांनी मान्य केले. याचाच अर्थ महापालिका आणि "महावितरण'च्या अधिकाऱ्यांचे या बांधकामास अभय असल्याचे स्पष्ट होत आहे. अशाप्रकारे विनापरवाना बांधकामांकडे दुर्लक्ष करून महापालिकेचे अधिकारी आणि घरगुती मीटरवरून वीजपुरवठ्यावर होणाऱ्या या बांधकामाकडे महावितरणचे अधिकारी दुर्लक्ष करून अवैध कामांना पाठीशी तर घालत आहेत. परंतु, त्यामुळे महापालिका आणि महावितरण या दोघांनाही मोठ्या महसुलावर पाणी सोडावे लागत आहे अशी परिस्थिती आहे.

http://www.esakal.com/eSakal/20111216/5355191675164180780.htm

-

3. Prithviraj Chavan bats for biodiversity park in Pune

Sunday, Feb 20, 2011, 14:00 IST By **Dinesh Thite** | Place: Pune | Agency: DNA

Chief minister Prithviraj Chavan in a meeting with environmentalists and civic activists in Pune on Saturday, supported the green development plan (DP) for 23 merged villages with the proposed biodiversity park (BDP). He, however, asked activists, politicians and bureaucrats to submit a concrete proposal for raising Rs1,000 crore for land acquisition for the BDP.

Chavan, who was in the city to attend various events, discussed the proposed BDP with a group of prominent citizens and activists. President of city unit of Nationalist Congress Party (NCP) and environmentalist Vandana Chavan had taken the initiative to hold the meeting.

Chavan told media persons after the meeting that the chief minister emphasised that there should not be any construction on the hills. He said the financial feasibility of developing a BDP should be considered.

Activists, senior bureaucrats and office-bearers of the Pune Municipal Corporation (PMC) would prepare such a proposal within a fortnight.

She said that during the meeting, various options to raise funds were discussed. According to an option, the project could be partly funded by the PMC with a share of 20% and the state government could provide 30% of funds while remaining 50% of funds could be procured from the central government. The chief minister assured to pursue the matter with the central government.

She said there can be a solution of allowing transferable development rights (TDR) worth Rs1,000 crore for land acquisition for BDP. "Once the problem of funding is solved, there would not be any opposition from politicians to the BDP,'' she said.

Mayor Mohansingh Rajpal said out of total 4,000 acres land on which the BDP is proposed, the private land is about 2,400 acre. There is a requirement of Rs1,076 crore for acquiring the private land. The chief minister wanted to know how the PMC, non governmental organisations and the corporate sector would take up the responsibility to raise funds.

Rajpal, who belongs to the NCP, said the Congress has been supporting the green DP and BDP so that party should provide a solution regarding ways to raise funds. The Congress has the chairmanship of the standing committee of the PMC, which would soon present its budget.

Hence, the Congress should make a provision of Rs300 crore to Rs400 crore for the BDP in the budget.

The meeting was attended by noted environmentalist Mohan Dharia and other prominent citizens like Mukesh Malhotra, Pradeep Bhargava, Anita Beninger, Satish Khot, Vinod Bodhankar, Mukta Manohar and Nitin Pawar. Senior Congress leaders like Ulhas Pawar, Mohan Joshi, Ramesh Bagwe, deputy mayor Prasanna Jagtap, Abhay Chhajed, Arvind Shinde and Aba Bagul met the chief minister.

Shinde said the Congress has been consistently supporting the green DP and want the BDP without allowing any construction in it.

The PMC as a planning authority had finalised the DP for 23 merged villages and sent it to the state government for its approval in December 2005.

The DP, considered as a green DP, has a proposal to develop a BDP on about 4,000 acres on various hills in these villages. There is a difference of opinion amongst political parties about allowing construction in the BDP area and it has become a major hurdle in the approval of DP. Against this background, the CM's meeting with activists has gained importance.

http://www.dnaindia.com/mumbai/report_prithviraj-chavan-bats-for-biodiversity-park-in-pune_1510480